

Geliş Tarihi (Recieved): 25-03-2025
Kabul Tarihi (Accepted): 29-06-2025

Araştırma Makalesi/Research Article

Mitolojik Unsurların Erzincan Masallarına Yansıması

Ruhi Kara*

İshak Şahin**

Kara, R. - Şahin, İ. *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research*. 2025-II. Sayı: 371, 405-420.
e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.76. <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Öz

Bu çalışma, Erzincan yöresine ait masalarda yer alan mitolojik unsurları incelemeyi amaçlamaktadır. Masalarda sıklıkla karşılaşılan ejderha, dev, melek, cadı, cin, peri, Hızır ve Anka Kuşu gibi varlıklar ile don değiştirme, sihir ve rüya gibi kavramlar, Türk mitolojisinin halk anlatılarındaki yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Bu ögelerin sembolik anlamları, halk kültürü içindeki yansımaları ve Erzincan masallarındaki biçimlenişleri ele alınmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmış; Ruhi Kara'nın Erzincan ağız özelliğiyle derlediği yetmiş masal arasından seçilen örnekler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Erzincan masallarının yalnızca anlatı değil, aynı zamanda toplumun kolektif hafızasını, inanç sistemlerini ve kültürel kimliğini yansıtan mitolojik ögeler barındırdığını ortaya koymaktadır. Masalarda yer alan olağanüstü varlık ve kavramlar, hem bireysel hem de toplumsal bilinç açısından anlamlı semboller olarak değerlendirilmiş; sözlü kültür yoluyla aktarılan bu unsurların, halkın doğa, insan ve kutsal ile kurduğu ilişkiyi anlamada önemli ipuçları sunduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: mit, mitoloji, masal, Erzincan masalları

* Dr. Öğr. Üyesi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı/ Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Division of Turkish Education. Erzincan Türkiye. rkara@erzincan.edu.tr. ORCID 0000-0003-4718-2553

**MEB, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni/Ministry of National Education Turkish Language and Literature Teacher. ishaksahin75@gmail.com. ORCID 0009-0005-2548-2514

The Reflection of Mythological Elements in Erzincan Fairy Tales

Abstract

This study aims to examine the mythological and supernatural elements found in the folk tales of the Erzincan region. Creatures frequently encountered in these tales-such as giants, dragons, fairies, jinn, "iyes" (spirit beings), and sorcerers-are evaluated as reflections of the Turkish mythological tradition within the context of folk narratives. The research addresses the symbolic meanings of these elements and how they are represented in folk culture, with a particular focus on their manifestations in Erzincan tales. During the analysis process, qualitative research methods were employed. Selected samples from seventy Erzincan folk tales compiled by Ruhi Kara were analyzed using content analysis methodology. The findings reveal that Erzincan tales not only function as narrative forms but also contain mythological codes that reflect collective memory, belief systems, and cultural identity. The extraordinary beings found in the tales are interpreted as significant symbols in both individual and collective consciousness. It is concluded that these elements, transmitted through oral tradition, offer valuable insights into the people's relationship with nature, humanity, and the sacred.

Keywords: myth, folktales, Erzincan folktales

Giriş

Masallar her ne kadar hayal gücüne dayalı anlatılar gibi görünse de içerdikleri kültürel miraslarla toplumların değerleri ve ortak hafızasını yansıtan önemli metinlerdir. Bu anlatılarda yer alan mitolojik unsurlar, insanın doğasını, yaratılışı, evreni ve mistik inançları anlama çabasını yansıtır. Masallardaki bu unsurların belirlenmesi, toplumun sahip olduğu kültürel kodları çözümlemede önemli bir işlev görür. Zengin halk anlatılarına sahip Erzincan masalları da barındırdığı mitolojik öğelerle bu tür çözümlemeler için verimli bir zemin sunar. Bu çalışmanın amacı, mitolojik açıdan zengin Erzincan masallarını olağanüstü unsurlar bağlamında ele alarak, bu öğeleri kültürel bir perspektifle değerlendirmektir.

Masal, kimi zaman hayvanların ya da olağanüstü varlıkların kahraman olarak yer aldığı, olayların hayali bir evrende geçtiği ve tümüyle kurmaca olmasına karşın dinleyicide gerçek bir olaymış hissi uyandırabilen, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü anlatı türüdür. (Sakaoğlu, 1973, s. 5). Bu masallar, sözlü kültürün temel unsurlarından biri olarak, geçmişten günümüze

toplumların değer yargılarını, düşsel dünyasını ve düşünce biçimlerini yansıtır. Zengin hayal gücünün bir ürünü olan masallar, olağanüstü kahramanların serüvenlerini edebî bir biçimde işlerken, aynı zamanda kültürel belleği de taşır (Kara, 2024, s. 10). Bu yönüyle masallar, yalnızca edebi değil tarih, sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi pek çok disiplini ilgilendiren katmanlara sahiptir. Masallar bu yönüyle hem bireysel hem de toplumsal kimliğin şekillenmesinde önemli rol oynarlar (Yılar, 2021, s. 68). Tarihin derinliklerinden bugüne uzanan süreçte, toplumların yaşayış biçimlerini, ahlaki normlarını ve dünya görüşlerini masallar aracılığıyla izlemek mümkündür.

Masal türünün beslendiği kaynaklardan biri de mitlerdir. Mitler, tanrısal varlıkların serüvenlerini ve evrenin yaratılışına dair temel olayları konu edinen kutsal anlatılardır (Çobanoğlu, 2014, s. 3). Bu anlatılar, tanrılar, yarı tanrılar, kahramanlar ve doğaüstü varlıklar etrafında şekillenen ve genellikle kutsal kabul edilen olayları konu edinir (Seyidoğlu, 2021, s. 16). Mitlerdeki doğaüstü unsurlar, evrenin yaratılışı, ölüm ve yaşamın anlamı gibi temel sorulara cevap arayan bir yapıda sunulurken, bu özellikler zamanla kutsal bağlamlarını yitirerek masal geleneği içinde yeniden şekillenmiştir. Bu bağlamda, mit ile masal arasında doğrudan bir etkileşim söz konusudur.

Mitlerin kutsallık içeren anlatı yapısı, zamanla günlük yaşama indirgenerek masallar içerisinde yer alır. Masallarda yer alan devler, ejderhalar, periler, sihirli nesneler ve kahramanların olağanüstü durumları, çoğu zaman mitolojik kökenli motiflerin dönüştürülmüş hâlidir. Bu anlamda, masallar mitlerin halk arasında yaşamaya devam eden metinler olarak da değerlendirilebilir. Nitekim pek çok masalda, kahramanın olağanüstü bir doğumla dünyaya gelişi, zorlu sınavlardan geçerek erginleşmesi ve sonunda toplumun ya da ailesinin kurtarıcısı hâline gelmesi gibi arketipsel yapılar mitolojik anlatıların izlerini taşır.

Masal ve mit; farklı anlatı türleri olmalarına karşın birbirini besleyen, zamanla birbirine dönüşebilen ve ortak sembollerle ilerleyen anlatı biçimleridir. Masalların içerdiği mitolojik motifler, toplumun bilinçaltındaki kolektif hafızayı canlı tutarken, mitlerin masallaşması ise bu anlatıların aktarılabilirliğini ve yaygınlığını artırır. Her iki tür de kültürel kodların çözümünde önemli veriler sunar.

1. Mit ve Masallar

Mit ve masal, kökenleri insanlık tarihinin derinliklerine uzanan, halk anlatılarının iki temel biçimidir. Her ikisi de toplumların dünyayı anlama, anlamlandırma ve aktarma biçimleri olarak karşımıza çıkar. İçerik ve işlev bakımından farklılık gösterebilirler de, mit ve masal yapısal ve sembolik düzeyde güçlü bir ilişki taşır.

Mitler, insanın evrenin ve yaşamın kökenine dair sorularına cevap aradığı, çoğunlukla kutsal sayılan anlatılardır. Tanrıların, büyük kahramanların, doğaüstü güçler ve kozmik olayların hikâyeleri mit anlatılarının temelini oluşturur (Wilkinson, 2021, s. 6). Bu anlatılar, evrenin düzenini açıklamaya çalışırken aynı zamanda insanın doğayla ve toplumla kurduğu ilişkiyi de şekillendirir. Masallar ise kutsal temellere dayanmayan, toplumsal ve bireysel yaşama odaklanan; eğitici ve eğlendirici amaçlarla kuşaktan kuşağa aktarılan kurmaca anlatılardır. Bu masallarda yer alan devler, cadılar, periler ve sihirli nesneler gibi öğeler, aslında mitolojik anlatıların sadeleştirilmiş ve halk diline uyarlanmış biçimleridir.

Mit ve masal arasındaki ilişki, mitlerdeki kutsal anlatıların zamanla sadeleşerek masal formuna dönüşmesiyle açıklanabilir. Mitlerde kutsal olan öğeler, masallarda dünyevi bir nitelik kazanmış; tanrılar halk kahramanlarına dönüşmüş, kozmik düzen ise bireysel serüvenin arka planında yer almıştır. Örneğin, bir mit kahramanı evrenin kaderini belirlerken; bir masal kahramanı kendi kaderiyle yüzleşir, bireysel zafer ya da yenilgi yaşar. Bu fark, mitlerdeki kozmik düzlemde masallardaki bireysel düzleme geçişi gösterir. Bu açıdan bakıldığında, masallar bir yönüyle mitlerin gündelik yaşamdaki izdüşümleri olarak da değerlendirilebilir.

Mit ve masal, farklı işlevlere sahip olmalarına rağmen aynı kültürel temelden beslenen, birbirine dönüşebilen ve halkın ortak semboller dünyasını oluşturan anlatılardır. Mitler, masalların ortaya çıkışında etkili olmuş ve onların biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Masallar ise mitolojik öğeleri, halkın anlayışına ve gündelik yaşamına uygun bir biçimde yeniden yorumlayarak kültürel sürekliliğin sağlanmasında aracı rol üstlenir. Bu nedenle mit ve masal, toplumun ortak hafızasını şekillendiren ve kültürel değerlerin kuşaklar arasında aktarılmasında önemli rol üstlenen anlatılardır.

2. Mitolojik Unsurların Erzincan Masallarına Yansıması

Masallar, her ne kadar evrensel anlatılar olarak kabul edilse de, ait oldukları toplumun kültürel değerlerini yansıtır. Farklı coğrafyalarda benzer temalarla karşılaşmak mümkün olsa da, her masal kendi toplumunun tarihsel birikimini, sosyal yapısını, ahlaki değerlerini ve inanç sistemini yansıtır. Bu yönüyle masallar, evrensel anlatılar içinde yerel kimlik taşırlar. Dolayısıyla masallar, yalnızca bireysel eğlenceye hizmet eden kurmaca anlatılar değil; aynı zamanda toplumların kültürel belleğini taşıyan sözlü miraslardır. Masallarda anlatılan olaylar çoğu zaman olağanüstü özellikler taşır ve bu yapının içinde mitolojik öğeler de yer bulur. Kahramanın doğaüstü varlıklarla karşılaşması, sihirli eşyaları alarak bazı sınavlardan geçmesi ya da bilinmeyen yerlere gitmesi gibi unsurlar, mitolojik hikâyelerin sadeleşmiş ve halkın diliyle yeniden anlatılmış şekilleri olarak görülebilir. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bu tür öğeler, masallara yerel biçimlerde yansımıştır. Bu yansımaların özgün ve belirgin örneklerinden biri

Erzincan masallarında görülmektedir. Bu masallarda ejderha, dev, melek, cadı, cin, peri, don değiştirme, büyü, sihir, Hızır, Anka Kuşu, rüya gibi motiflere sıkça rastlanır. Söz konusu öğeler hem anlatının kurgu yönünü güçlendirir hem de masalın mitolojik yönünü görünür kılar. Anadolu'nun kadim inanç sistemlerinden izler taşıyan motifler, Erzincan yöresine özgü masallarda belirgin biçimde hissedilir. Böylece bu masallar hem yerel hem de evrensel unsurları aynı anlatı düzleminde bir araya getirerek kültürel belleğin sürekliliğine katkı sağlar.

3. Olağanüstü Unsurlar

Erzincan masalları incelendiğinde, mitolojik anlatıların etkisini taşıyan ejderha, dev, melek, cadı, cin, don değiştirme, sihir, Hızır, Anka kuşu ve rüya gibi olağanüstü öğelere rastlamak mümkündür.

3. 1. 1. Ejderha

Ejderha, masal canavarı olarak çeşitli şekillerde korkunç olarak tasarlamış hayvan olarak görülmektedir (TDK, 2023, s. 1142). Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan ejderha Türk süsleme sanatına da yansımıştır. Başlangıçta iyiliğin, gücün, bereketin sembolü iken sonradan kazanmış olduğu kötü niteliği ile mücadele edilmesi gereken varlığa dönüşmüştür. (Çoruhlu, 2022, s. 263). Ejderhanın bir yılan familyasından olduğu da ifade edilmiştir (Roux, 2022, s. 67-68). Ejderhalar farklı şekil ve özelliklerde tasvir edilseler de Türk kültürü içerisinde genellikle yılan şeklinde ve mücadele edilmesi gereken varlıklar olarak görülmüştür. Erzincan masalları içerisinde Balta Bıyık, Anka Kuşu, Yılan Bey, Sılık masallarında ejderha motifi yer almaktadır:

BB: "Hiil!" ettiği kimin gızın ağzından gırh dene yılan çihy. Balta Bıyık onnarı da öldürüy."

AK: "Şapgayı gözlerinin ögünden galduruy, ağaca yoharı bahıy ki ne baha, ağaca yoharı bi ejderha çihy!..."

AK: "Deyiler ki, bizim suyun başında iki başlı dev yatıy. Ejderha, o her gün ögünde yatıy." Bize su ahıdmıy. Ayda bir keren bi gız götüriy, atıyuh öğüne, o gızı yiyene gadar bize su veriy."

S: "Haman elindeki deynegi savurarak ejderhayı ikiye bölmüş. Ejderha şarp!., diye yere düşmüş yayılmış."

Erzincan masallarında ejderha genel itibarıyla yılan şeklinde görülür ve mücadele edilmesi gereken zararlı bir varlıktır. Masal kahramanları bu yaratıklara karşı savaşıp zafer kazanırlar. Balta Bıyık masalında ejderha kırk yılan şeklinde betimlenir. Anka Kuşu masalında ise ejderha, iki başlı ve çok güçlü bir varlık olarak suyun önünü keser; halk, ondan su alabilmek için ayda bir kızı kurban etmek zorunda kalır. Yine aynı masalda kuş yavrularına musallat olan bir yılan biçimindedir. Sılık masalında ise ejderha yılan şeklindedir ve kahraman elindeki

değnekle onu öldürüp yok eder. Bu örneklerden hareketle, Erzincan masallarında ejderha motifi genellikle kötücül, yılan biçimli ve halkın ya da doğanın dengesini bozan bir tehdit unsuru olarak öne çıkar. Kahraman figür ise bu tehdidi bertaraf eden kurtarıcı rolündedir.

3. 1. 2. Dev

Dev, büyük, güçlü ve olağanüstü boyutlara sahip bir masal yaratığı olarak tasvir edilir (TDK, 2023, s. 987). Türk mitolojisinde "yelbegen" adıyla da bilinen bu varlıklar, özellikle devasa yapılarıyla dikkat çeker (Ögel, 2020, s. 705). Bu olağanüstü varlıklar Erzincan masalları içerisinde sık kullanılan motiflerdendir. Dev motifi, Anka Kuşu, Kara Kulak, Bicilo, Horozdan Korkan Adam, Ayşecik, Dilârem Cengi, Cadı Kızı, Haşıl, Sılık masallarında yer alır:

AK: "Bahıy ki yarı gece oldu. Çatur çutur geldi bi dev. Bir dudağı yerde bir dudağı göğde. Cırnahanların herbiri pençe pençe.."

KK: "Yannarındaki guyudan bi dev çıldı, ağzından alavlar fışgırıy!"

B: "Bi de bahıylar ki bi dev garısı."

HKA: "Gediy, epeyi gediy. Bahıy ki garşıdan devler bağırıy. Üç dene dev."

A: "Daha derler dev ambarı, ambarın arhasına gediy sahlaniy. Deyiy ki, "Olur ki bişe derler, aburaya sahlanim da görmesinler. Onnar kimise?" Onnar da yeddi gardaşımişlar."

DC: "İçeri girersen ki, bi dodağı yerde bi dodağı gökte bi dev garısı oturiy."

CK: "Dev de sabah çihıy, ahşam geliy. Aradan bir gaç gün geçdükten sorna bahıy ki kız artuh eve eyice alışdı."

H: "Tilki gediy bi yere ki, yeddi dene dev varmış. Anaları varmış."

S: "Bu gazan devlerin yemek gazanıymış. Bunnar yeddi gardaş, bi de analarıymış. Bu durum vaziyet devlerin anasını çoh şaşurdmuş."

Erzincan masallarında yer alan devler genellikle iri yarı, korkutucu ve insanlara zarar veren varlıklar olarak tasvir edilir. Bir dudağı yerde bir dudağı gökte, ağzından alevler saçan, iri elleri olan, insan etiyle beslenen gibi ifadelerle betimlenmişlerdir. Bu fiziksel özellikler, devin doğaüstü gücünü ve tehditkâr yapısını ortaya koyar. Özellikle Anka Kuşu, Kara Kulak, Bicilo, Horozdan Korkan Adam, Ayşecik, Dilârem Cengi, Cadı Kızı, Haşıl ve Sılık gibi masallarda dev motifi belirgin bir şekilde yer alır. Bu masallarda dev, kimi zaman yeraltı dünyasında yaşar, kimi zaman da dağlar, ambarlar gibi olağan ve olağanüstü mekânlarla ilişkilendirilir. Aynı zamanda devlerin yeraltı dünyasıyla olan bağları, onların öteki dünya ve bilinmeyen güçlerle ilişkili doğasını da vurgular niteliktedir. Örneğin Anka Kuşu masalında bir dudağı yerde, bir dudağı

gökte olan bir dev tasviriyle karşılaşılırken; Kara Kulak masalında dev, yer altındaki kuyudan çıkarak ağzından alev saçan bir tehdit unsurudur. Sılık ve Haşıl masallarında devler yedi kardeş ve bir anne şeklinde ailevi bir yapıyla sunulur. Bu durum, devlerin yalnızca bireysel değil, kolektif bir tehdit olarak da işlendiğini gösterir. Ancak bu figür yalnızca kötücül nitelikler taşımaz. Cadı Kızı adlı masalda, dev ilk kez olumlu bir özellik kazanır. Burada dev, masal kahramanını evlat edinerek onunla birlikte yaşar. Bu örnek, dev motifinin farklı işlevsel yönlerini yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir.

3. 1. 3. Melek

İnsan, kendisini kötülüklerden koruyan birtakım varlıkların olduğuna ve bu varlıklar sayesinde güvende yaşadığını düşünür. Bu inanç, Türk kültüründe "iye" adı verilen koruyucu ruhlar biçiminde kendini göstermektedir (Beydili, 2022, s. 268). Zamanla mistik anlayışın etkisiyle, bu koruyucu iyelerin yerini melekler almıştır. Melekler, nurdan yaratılmış, yaratıcı ile insan arasında aracılık eden varlıklardır (TDK, 2023, s. 2326). Farklı görev ve niteliklere sahip olsalar da meleklerin insanları koruyan türlerine de inanılmaktadır. Halk arasında melek kavramı, genellikle güzel, iyi ve ulaşılması gereken manevi bir mertebeyi temsil eder. "Melek gibi insan" ifadesi; iyilik yönünden mükemmel, yardımsever, zararsız ve erdemli kişiler için kullanılır. Erzincan masallarında da bu anlayışa uygun melek tasvirlerine rastlanır. Muradına Ermeyen Dilber masalında geçen melek motifi dikkat çekicidir:

MED: "Bi dene gızı olıy. Bu garı darda galıy. Gökden yeddi dene melek yeni. Melekler deyiy ki, hepimiz bu gız için bi şey söyleyeceyök."

Masalda fiziksel nitelikleri betimlenmeyen bu yedi melek, manevi yönleriyle öne çıkar. Her biri, yeni doğan kızı korumak için ona farklı meziyetler bahşeder. Bu durum, Erzincan masallarında meleklerin, eski Türk inanışlarındaki "iye" karakterinin bir dönüşümü olarak yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla melek motifi, halk inancındaki koruyucu ruh anlayışının İslami çerçevede evrilmiş bir yansımasıdır. Erzincan masallarında bu motif, iyilik, koruyuculuk ve kutsallık temalarıyla birlikte işlenmektedir.

3. 1. 4. Cadı

Cadı, kadın figürü olarak ortaya çıkan, insanlara zarar veren hortlak olarak düşünülmektedir (TDK, 2023, s. 663). Cadı halk arasında Alkarısı, Çarşamba Karısı gibi farklı adlarla da anılmaktadır (Bütüner, 2020, s. 230). Cadı figürü yalnızca Türk kültürüne özgü olmayıp, farklı kültürlerde de benzer biçimlerde yer almaktadır. Örneğin Slav mitolojisinde, Rus efsanelerinde, Orta Avrupa'daki hikâyelerde cadı; ormanların derinliklerinde yaşayan, insan eti ile beslenen kötü karakterli kadın olarak tasvir edilir (Wilkinson, 2021, s. 134). Erzincan

masallarında Ayşecik, Tık Tık Eden Kabakcık, Dilârem Cengi, Muradına Ermiyen Dilber, Cadı Kızı masallarında bu motifler işlenmiştir:

A: “Analıgı cadıymış. Dutıy küpe biniy, geliy o dağın başında yeniy... Ben seni arıyam bulamıyam.”

TTEK: “Bi cadı garı bulıylar. Cadı garıya deyiylar, “Get sofrayı tersten ser gavağın dibine. Elen teşt al un ele, beki gızı sen yendüresen.”

DC: “Aman cadı garı, bunnarı al götür, öldür.”

MED: “Cadı garıyı götürüy odasında misafir ediy. Gece yatıylar, gece gızın golundan pazubandını çeziy, goyuy gaçıy. Pazubandı çözülende gız ölü kimin olıy.”

CK: “Bi de bahıy ki cadı gümiliye gümüliye geliy.”

Erzincan masallarında cadı; kandırma, zarar verme ve öldürme gibi olumsuz özelliklerle öne çıkar. Genellikle yaşlı, kötü niyetli ve ahlaki olarak yozlaşmış kadınlar biçiminde betimlenir. Ayşecik ve Tık Tık Eden Kabakcık masallarında cadılar, kahramanları kandırmaya çalışırken; Dilârem Cengi ve Muradına Ermiyen Dilber masallarında doğrudan zarar vermeye veya öldürmeye yönelirler. Ancak Cadı Kızı masasında cadı, farklı olarak kahramana yardım eden ve onu koruyan bir figür olarak karşımıza çıkar.

3. 1. 5. Cin ve Peri

Cinler, gözle görülmeyen insan gibi iradeli varlıklardır (TDK, 2023, s. 723). Farklı biçimlere girebilen, varlığı görünmeyen mitolojik yaratıklardır (Beydili, 2022, s. 128-129). Masallarda cin figürü zaman zaman “Arap” olarak da adlandırılır. Güzellik unsurlarıyla öne çıkan periler ise olağanüstü güçleri olan hayalî varlıklardır (TDK, 2023, s. 2687). Türk kültüründe mitolojik varlık olarak da kabul edilirler (Beydili, 2022, s. 469). Erzincan masallarında hem cin hem de peri motifleri farklı yönleriyle işlenmiştir. Cinler çoğunlukla dilek gerçekleştirme veya kahramana yardım etme özellikleriyle karşımıza çıkarken, periler güzellik, şekil değiştirme, yardımseverlik ve insanlarla evlenme gibi nitelikleriyle öne çıkar. Peri Padişahın Kızı, Kül Kedisi, Anka Kuşu, Kara Kantoz, Üç Turunçlar, Şamdanım, Bomba Üzüm, Ayşecik, Bahtı Kara Kız, İncili Çadır, Üç Altın, Arsız Kız, Sılık, Padişahın Oğlu masallarında bu motifler işlenmiştir:

PPK: “Yılan deyi ki, “Ağam gelsin söliyek. Ben peri padişahının gızıydım. Sehil etdiler, bele oldum.”

KK: “Perilere emrediy, çahmağı çahıy, atları koşulu bi payton geliy hazır olıy. Gızın da üsdü başı hazır olıy; geydüriylar, gızı alıy gediş...”

AK: "Gırhıncı gün oliy, oğlan haman gılları bükiy, garşısına arap çıhiy. Araba deyiy, "Bele bele bi elbise isdiyem senden."

KK: "Ben de bi periyem. Biz peri padişahının torunlarıyuh."

ÜT: "Arap gızı peri gızının yakasındaki iğneyi çektükleyin, peri gızının dılsımı bozuliy; guş oliy uçiy gedy."

Ş: "Şu dolabı açarsan, bu dolaba vurursan, ne isdersen ordan isde. Arap çihar..."

BÜ: "Ooff!" dedükleyin garşısına bi arap tikiliy! "Dile dilegiyi, verim muradıy."

A: "Ondan sorna analığı açıy gapıy, bahçada arap varmış; arabın yanına gedy. Deyiy ki, "Arabım, ay mı güzel, gün mü güzel? Sen mi güzel, ben mi güzel? Deyiy ki, "Ay da güzel, gün de güzel, sen de güzel, ben de güzel. Amma illa Ayşe, illa Ayşe!..."

BKK: "O genç, o meyyit, Peri Padişahıymış. Ora Peri Padişahının sarayıymış işte."

İÇ: "Beg oğlu gine geliy deyiy ki, "Peri gızı çih, düğün edecegem." "Yoh! Ögüm sıra ıbrıh legen dolandurursan çiharam. Yohsa çihmam."

ÜA: "Gahıy içeri giriy. Giriş ki, iri yarı bi arap; gılıncı abile sallıy!..."

AK: "Gedy bahıy ki içerde bi peri gızı amma, doğdum aylara doğma diyen bir gız. Ele bi güzel gız!..."

S: "Dayısının hanımı sıcah su dolu bi ıbrığı getürmüş direğin dibine tökmüş. O sırada bi dene köse adam ortaya çıhmış..."

PO: "Gökden Dehenes adlı bi cin geliy."

Bu masallarda cin figürü çoğunlukla "Arap" olarak adlandırılmış ve kahramanlara yardım eden ya da dileklerini gerçekleştiren bir varlık olarak karşımıza çıkmıştır. Sadece Padişahın Oğlu masalında cin doğrudan kendi adı ve özellikleriyle anılmıştır. Sılık masalında ise "köse" şeklinde tasvir edilen bir figürle cin motifi ima edilmiştir. Periler ise şekil değiştirme, insanlarla evlenme, kahramana yardım etme gibi niteliklerle ön plana çıkar. Şekil değiştirme sürecinde yılan, at ve kuş biçimlerine büründükleri görülmektedir.

3. 1. 6. Don Değiştirme

Don değiştirme, diğer adıyla şekil değiştirme, farklı biçimlerde ortaya çıkan köklü bir mitolojik motiftir. İnsanın hayvan kılığına girmesi, hayvanın insana dönüşmesi veya canlı bir varlığın cansız bir nesneye dönüşmesi biçiminde tezahür eder. Bu tür dönüşümlerin izlerine mitolojik anlatılarda sıkça rastlanır. Örneğin Altay yaratılış mitinde Tanrı (Kuday) ve kişinin kaz şeklinde suyun üzerinde uçması onların şekil değiştirerek kuş donuna girdiklerini gösterir

(Seyidoğlu, 2021, s. 39). Benzer şekilde şamanların da kılık değiştirerek özellikle kaz, kuğu, baykuş karga gibi kuşların şekillerine büründükleri bilinmektedir. Erzincan masallarında da don değiştirme motifi oldukça zengindir. Peri Padişahının Kızı, Balta Bıyık, Kara Kantoz, Karga Kız, Üç Turunçlar, Gülmez Sultan, Sadullah, Ahmet Bey, Yılan Bey, Yazılan Bozulmaz, Felek, Tık Tık Eden Kabakcık, Haşıl, Sılık masallarında bu motif açıkça işlenmiştir:

PPK: "Yılan..." "Ağam gelsin söliyek. Ben peri padişahının gızıydım. Sehil etdiler, bele oldum."

BB: "Ben o balığım. Bu daşı al babaan gözlerine sür. Anaan gözü kimin olur." deyip, atıy gendini suya."

KK: Neyse, oğlan düşüniyken, at deyip ki, "Ben de bi periyem."

KK: "Bohçayı oraya goyuy, silkiniy oluy bi kız. Bi kız!... Adam gıyamıy ki baha."

ÜT: "Arap gızı peri gızının yahasındaki iğneyi çektükleysin, peri gızının dılsımı bozuluy; guş oluy uçuy gedy."

ÜT: "Bir gün garı dışardayken, o yonga terekten düşiy, silkiniy, oluy bi kız."

GS: "Maymun silkiniy oluy has, yahuşuhlu bi deliganlı. Dılsımlıymış."

S: "...gediy dışarda silkiniy, oluy bi erhamlı garı."

AB: "Yılan gece yatıyken havını çıhardıy, bi yahuşuhlu deliganlı olıymış."

AB: Gızın başına vuruy, gıçına vuruy, ediy bi alma; cebine goyuy."

AB: "Başına vuruy, kıçına vuruy; ediy bi bel. Eline alıy, başlıy bostan tarlalarını suarmaya."

YB: "Bahıy ki ejderha geliy, güjüliy gızın üstüne, nası bi gıza çarpıysa tikenler batıy. Çekiliy geri gıza deyip ki, Çıhart gaftanıy. Gız da sen çıhart ki ben de çıhartım." Oğlan gafasını biraz çıharur çıharmaz, bahıy ki anasının dedüğü kimin çoh güzel bi delikanlı."

YB: "Guş yeniş bunun yanına, silkiniy, oluy bi adam. O da bi dılsımlı delikanlı; padişahın oğluymış."

YB: "Gahıy soyunıy yıyhany. Elebi tığ kimin deliganlı oluy ki. Kim görse gızını bayılarah verür."

F: "Bi de bahıy ki ne bahsın, felek aslan gıyafetinde. Az gahıy gorhusundan öle. Epeyi bekliy. Bahıy bi cadı garı oldu."

TTEK: "Geliy geyik izinden suyu içiy, oluy geyik!"

H: "Bi altun almamız varıdı." "Hele bahım." deyip. Açıy ki, gavunun topu olmuş altun alma..."

S: Anaları Silik'i onnara sezdirmemek için tohunmuş Silik süpürge olmuş. Onu ordan almış gapının arhasına dayamış."

S: Üsdelük gendisinin de pire gılığına sohmuş, girmiş devin goynuna."

Erzincan masallarında kahramanların yılan, balık, kuş, karga, geyik, köpek, maymun, aslan, süpürge, elma, nal, kürek gibi hem canlı hem de cansız varlıklara dönüştükleri görülmektedir. Don değiştirme bazen kendi iradesiyle korunma ve kaçış amacıyla, bazen de büyüsel müdahale sonucu zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Kahramanların bu dönüşümler yoluyla düşmandan gizlendiği, sınavlardan geçtiği ya da yeniden doğuşa uğradığı görülür.

3. 1. 7. Sihir

Sihir, büyü ve tılsım masallarda kahramanların sıklıkla başvurduğu veya maruz kaldığı unsurlardan biridir. İnsanların veya canlıların durumunu etkilemek için başvuru gizli güçlerin kullanılması şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2023, s. 656). Türk kültüründe hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası destanlarında tılsım, büyü ve sihre rastlanır (Gültepe, 2015, s. 597). Erzincan masallarında da sihir, tılsım ve büyü geniş yer tutar. Masal kahramanları ya sihre maruz kalıp ya da sihir yaparak başka şekillere dönüşmüşler, sihir yoluyla özel nitelikler kazanmışlardır. Peri Padişahının Kızı, Kül Kedisi, Üç Turunçlar, Sadullah, Kara Kulak, Ahmet Bey, Ayşecik, Oduncu Hasan, Açıl Sofram Açıl, Dilârem Cengi, Muradına Ermiyen Dilber, Sersem Mehmet, Arsız Kız, Bahtı Kara Gelin, Cadı Kızı, Vezir Alaadin, Silik masallarında sihir yer alır.

PPK: "Yılan öbür hayvanlara deyiy ki,... Ben peri padişahının gızıyım. Sehil etdiler, bele oldum."

KK: "Perilere emrediy, çahmağı çahıy, atları koşulu bi payton geliy hazır olıy."

ÜT: "Turuncu kesiy, içinden bi kız çıhıy ki, insan bahmalara giyamıy."

S: "Devrisi gün, o nal ordan düşiy yere, olıy Sadullah. Dılısımlı ya..."

AB: "Yılan dılısımlıymış. Her dona giriymiş."

A: "Guşun tüvünü alıy, nası yarasına sürtüyse çocuh eyleniy, heç kesilmemiş kimin olıy."

OH: "Bu çubuğu da neye niyetler vurursan o olur. İnsana niyet vurursan hayvan olur. Hayvana niyetler vurursan insan olur. Bi de bi sofra. "Açıl sofram açıl! dersen, açılır"

OH: "Haman posta biniy, gidiy dünya güzeline yanına çıhıy. Çubuğu vurıy dünya güzeline, "Eşşek olsun!" deyiy, dünya güzeli olıy eşşek."

ASA: "Dervüş, "Al saha bi eşşek vereyim. Çüş eşşegim çüş dedin mi, o sana altun pisler." demiş."

ASA: "Derviş, "Elese saha bi tohmah verecem. Vur tohmağım vur! dedin mi, o tohmah senin sofranı, ve eşşegini alanlara vuramaya başlar."

DC: "Haman bacadan yenersen. Bacımın dilisımı bozulur."

MED: "Getüriy gızın gözlerinin yerine goyiy, teleği gözlerine sürtiy, gızın gözleri anadan doğmuşa döniy."

SM: Nası narı kesiylirse, şaaarr!.. İçinden bi çuval altun tökiliy narın. Amaan!.. Şaşırıylar. Alıylar harcıylar harcıylar tükenmek bülmüy."

AK: "Haman bebek doğar doğmaz, peri gızının dilisımı bozuluy."

BKK: "Bi padişah gelmiş elini kor olanların gözlerine sürttü mü açıymış."

CK: "Cadının gızı geçiy ortaya, "Yan babamın ocağı!" deyi, halıların üsdünde bi alav gopiy. Alavin içinden o yannı geçiy, bu yannı geçiy; gögde yıldız, yerde gız, pırıl pırıl olup ortaya çıhiy."

VA: "Onun arhası dilisımlı yazılı, ben buriya Lohman'ı yolladım. Seni onun için gurtardum".

VA: "Kapıyı açıy sarayda yükde hafif, pahada ağır ne varsa onu da alıy, üzerine biniy, boncuğun öbür yüzünü yalıy; dilisımla havalanıylar."

S: "Dervüş, "Hey oğul, sen bu bele başaramazsan. Şu benim başımdaki keçeyi sehen verim, onu başaan örtesen. Hem göze görünmez, hem de her şekle girersen."

Erzincan masalları sihir motifi açısından oldukça zengindir. Peri kızının yılan olması, yılanın farklı donlara girmesi canlılar arası dönüşüme örnek gösterilebilir. Bunun yanında canlı ve cansız nesnelerin şekillerine dönüşümü de görülür. Masal kahramanları ulaşım için de sihirli eşyaları kullanırlar. Ayrıca sihir yoluyla yaraların ve gözlerin iyileşmesi, kahramana yardım edilmesi, görünmezlik kazanılması ve özel bir hünerin sergilenmesi gibi durumlar da masallarda işlenmiştir. Tüm bu örnekler, sihrin Erzincan masallarında hem olayların gelişimini etkileyen hem de çözüme ulaşmada rol oynayan önemli bir unsur olduğunu gösterir.

3. 1. 8. Hızır

Hızır gibi yetişmek ifadesi halk arasında yaygın olarak kullanılan ve köklü bir inancı yansıtan bir deyimdir. Bu durum da Hızır'ın ve Hızır kavramının ne denli önemli olduğunu gösterir. Hızır, İlyas'la birlikte anılır, ab-ı hayat suyunu içerek ölümsüzlüğe kavuşmuşlardır. İnsanların zor zamanlarında onların yardımına koşarak onları kötülüklerden korur. Bir peygamber olarak düşünülen Hızır Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. "Aksakalı, gök sakallı" olarak bilinen kişiler beklenen kurtarıcılar olarak karşımıza çıkar (Taşağıl, 2025, s. 158). Erzincan masallarında Hızır; derviş ve pîr olarak kahramana yardım eden, ona yol gösteren, onu

kötülüklerden koruyan şeklinde tasvir edilmiştir. Genellikle yaşlı bir kişi olarak görülür. Kırmızı Yanaklı Kız, Balta Bıyık, Üç Turunçlar, Açıl Sofram Açıl, Dilârem Cengi, Sersem Mehmet, Sılık masallarında bu motife rastlanır.

KYK: "Yorulmuş, bir ağacın dibinde oturmuş, dinleniymiş. Bi de bahmış ki bir ihtiyar herif!.."

BB: "Gettükten sonra, bahıylar ki hızır Aleyhisselam çıhdı önnerine... "Oğlum, bu yol Haleb'in içine götürür. Bu tarafda canlı canavarların içine götürür."

ÜT: "Yolda bir ihtiyar adama ras geliy. Selâmlaşıylar. Deyiy ki, "Salamünaleyküm oğul! Nere gediysen?" Deyiy ki, "Dede, Üç Turunçları aramaya gediyeim." Deyiy ki, "Oğul, Ahh!.. Demek ki sen şeytanların şerrine ras geldin. Çoh büyük bir cadı garı şerrine ras gelmişsen."

ASA: Bi guru ağacı kesmeye başlamış. O sırada bi dervüş çıhmış... Derviş, "Al oğlum saha bi dene sofra. Açıl sofram açıl dersin, istediğün yemekler çıkar, sen de uşahların da yersiz."

DC: "Yolda gidiyken, bi ihtiyar adam raslıy,... "Amaan! Oğlum sen bi cadı garı şerrine uğramışsan. Sehen bi pusula yazım da orda golaylıh çekesen."

SM: "...orda bi gapı var. Açıy ne göre!.. Bi ihtiyar pir-i fanî bir adam bi posda oturiy. Deyiy ki, "Oğlum eyi geldin. Şimdi dorğu sölersen eğer selamete erişürsen."

S: "Sılık de meseleyi anlatmış. Dervüş, "Hey oğul, sen bu bele başaramazsan. Şu benim başımdaki keçeyi sehen verim, onu başaın örtesen. Hem göze görünmez, hem de her şekle girersen. Galan planları da sen düşün." demiş ve gözden gaybolmuş."

Bu masallarda kahramanların karşısına çıkan Hızır genel anlamıyla ihtiyar şeklinde olup kahramana yol gösteren yardım eden figür olarak görülür. Olağanüstü özellikleri sayesinde kahramanların zor zamanlarında onlara yardım etmesi yönüyle de dikkat çekmektedir. Üç Turunçlar masalında ise doğrudan Hızır Aleyhisselam olarak karşımıza çıkar.

3. 1. 9. Anka Kuşu

Anka kuşu, Simurg ya da Zümrüdüanka olarak da bilinen bu kuş isminin bilinmesine rağmen cisminin olmadığı hayali bir kuş olarak karşımıza çıkar. Yüzünün insan yüzüne benzerliğiyle dikkat çeken Anka çok uzun ve rengârenk tüylere sahiptir (Onay, 1996, s. 102). Türk kültüründe ve edebiyatında da geniş yer bulmuştur. Erzincan masallarında bu motif sadece Anka Kuşu masalında geçmektedir:

AK: "Oğlan gahıy geliy. Anka Guşununun yanına. O guş da Anka Guşuymuş. Geliy deyiy ki, "Sen bi keren baha, yardım ederem demiştin. Aşimdik yardım etmenin zamanı geldi."

Bu masalında kahraman Anka kuşunun yavrularını ejderhadan kurmasından dolayı Anka Kuşu da kahramanı yeraltı dünyasından yer üstü dünyasına çıkmasına yardım eder. Bu yönüyle Anka kuşu, yalnızca mitolojik bir varlık değil; aynı zamanda iyilik karşısında vefa gösteren ve kahramanın yolculuğunu tamamlamasına aracı olan sembolik bir figür olarak öne çıkar.

3. 1. 10. Rüya

Rüya motifi, Türk kültüründe oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Bu motif; Oğuz Kağan Destanı, Uygur anlatıları ve Dede Korkut Hikâyeleri gibi pek çok tarihî kaynakta görülmektedir. Oğuz Kağan rüyasında gökten inen bir ışıkla kutsanırken, Uluğ Türk rüyasında altın bir yay ve üç gümüş ok görür. Böğü Kağan rüyasında olağanüstü güzellikte bir kızla karşılaşır. Osman Bey ise rüyasında devletin kurulacağını ve bu devletin ulu bir çınar gibi büyüüp genişleyeceğini görür (Taşağıl, 2025, s. 220). Rüya aracılığıyla geleceğe dair haber alma ya da yaklaşan bir olayın haberdar edilmesi durumu, hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrası Türk kültüründe sıkça rastlanan bir anlatı tekniğidir. Erzincan masallarında da bu motifin izlerine rastlanır. Özellikle Yılan Bey ve Er mi Gelsin Geç mi Gelsin adlı masallarda rüya, kahramanların başlarına gelebilecek tehlikelerden haberdar olmalarını sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır.

YB: Rüyasında da annesini görüy. Annesi deyip ki, "Padişah gelür saha sorar, der ki, bi isteğin var mı? Bi şe istiyimisen? O zaman padişaha de ki, "Ben senden kirpi sırtından bi gaftan istiyem. Beni gerdeğe goyduğuz vakit, bi mangal da ateş istiyem." Ele de. Saggın gorhma. O yılan dılısımlı. O çoh güzel bi deliganlı."

EGGG: "Bi kövün ağası varımış. Bunun bi gızı olmuş. Bu gız böyiy. Bu ağa rüyasında bi ses duyuy. "Gızıyın başına bi belâ gelecek. Er mi gelsin, geç mi gelsin?" yatıylar gahıylar, künde bu üriyayı görüyler. Ağa şaşurıy. Bi dene gızları var, çoh da zengünlermiş. "Gahıylar, toplanıylar, gızlarını alıy kövden çıhıylar."

Yılan Bey masalında, kahramanın annesinin rüyasında belirerek ona uyarılarda bulunması sayesinde kahraman, başına gelecek tehlikelerden kurtulur. Benzer şekilde, Er mi Gelsin Geç mi Gelsin masalında da bir babanın rüyasında duyduğu uyarı üzerine kızını korumaya çalıştığı görülmektedir. Her iki örnekte de rüya, sadece geleceği haber veren bir araç değil; aynı zamanda kaderin yönlendirilmesinde etkili olan kutsal bir işaret olarak işlev görmektedir.

Sonuç

Erzincan masallarında yer alan olağanüstü unsurlar, yalnızca anlatıların estetik öğeleri ya da çocuklara yönelik eğlenceli hikâyeler değil; aynı zamanda kadim kültürel değerlerin, inanç sistemlerinin ve toplumsal hafızanın taşıyıcısı olan güçlü simgelerdir. Masallarda sıkça rastlanan ejderha, dev, cin, peri, melek ve cadı, Hızır, Anka Kuşu, büyü, sihir gibi varlıklar ve

kavramlar, Türk mitolojisinin temel karakteristiklerini yansıtırken, aynı zamanda toplumun doğa, evren ve insan ilişkisine dair algılarını da ortaya koyar.

Bu anlatı unsurlarının kökenleri ise, Şamanist, Gök Tanrı ve Maniheizt inanç sistemlerine, daha sonra İslamiyet'le yoğrulmuş halk inançlarına dayanmaktadır. Erzincan gibi tarihsel ve kültürel bakımdan zengin bir coğrafyada, bu unsurlar halkın sözlü kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktardığı değerlerin ve dünya görüşünün birer tezahürü olarak masallarda yaşamaya devam etmektedir. Masallarda yer alan bu figürlerin pek çoğu, sembolik birer anlam taşımakta; örneğin ejderha yıkıcı kaosu, peri doğanın koruyuculuğunu, iyeler ise mekâna ruh katan kutsallığı simgelemektedir.

Masalların yapı ve işlevleri incelendiğinde, mitolojik unsurların bireysel ve toplumsal bilinç üzerinde dönüştürücü bir güce sahip olduğu görülür. Bu varlıklarla mücadele eden kahramanlar, aslında bireyin içsel yolculuğunu, bilinçaltındaki korkularla yüzleşmesini ve nihayetinde dönüşümünü temsil eder. Bu yönüyle Erzincan masalları, sadece birer halk anlatısı değil, aynı zamanda mitolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan çözümlemeye açık zengin metinlerdir.

Ne var ki günümüzde küreselleşme yerel anlatıların unutulmasına ya da folklorik bir unsur olarak dar bir çerçevede değerlendirilmesine neden olmaktadır. Kültürel kimliğin canlı kalmasında, geçmişle güçlü bağların kurulmasında yerel manada Erzincan masallarında yer alan mitolojik unsurların katkısı büyüktür. Bu nedenle söz konusu masalların derlenip incelenmesi bilimsel yöntemlerle analiz edilmesi hem halk edebiyatı hem de kültürel antropoloji açısından önemli bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, Erzincan masallarındaki olağanüstü varlıklar, Türk mitolojisinin yaşayan izleri olarak değerlendirilmeli; taşıdıkları semboller, anlam dünyaları ve işlevleri üzerine yapılacak yeni araştırmalarla, Türk halk kültürünün zenginliği daha iyi anlaşılmalıdır. Böylece hem yerel hem de ulusal düzeyde kültürel belleğin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sağlanabilir.

Kaynaklar

Beydili, C. (2022). Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük. Ankara: Yurt Kitap-Yayın.

Çobanoğlu, Ö. (2014). Mit, mitoloji ve edebiyat. (ed. Ö. Ceylan ve A. Koç), Türk edebiyatının mitolojik kaynakları (s. 2-31). Eskişehir: Anadolu üniversitesi.

Çoruhlu, Y. (2022). Türk mitolojisinin ana hatları. İstanbul: Ötüken.

Gültepe, N. (2015). Türk mitolojisi. İstanbul: Resse.

- Kara, R. (1996). Erzincan Masalları I-II [Yayımlanmamış doktora tezi]. Erzurum Üniversitesi.
- Kara, R. (2024). Erzincan masalları. İstanbul: Grafiker.
- Onay, A.T. (1996). Eski Türk edebiyatında mazmunlar. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ögel, B. (2020). Türk mitolojisi: kaynakları ve açıklamaları ile destanlar I. cilt. Ankara: Altınordu.
- Ögel, B. (2020). Türk mitolojisi: kaynakları ve açıklamaları ile destanlar II. cilt. Ankara: Altınordu.
- Roux, J-P. (2022). Eski Türk mitolojisi (çev. M. Y. Sağlam). Ankara: Bilge Su.
- Sakaoğlu, S. (1973). Gümüşhane masalları: metin toplama ve tahlil. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Seyidoğlu, B. (2021). Mitoloji üzerine araştırmalar: metinler ve tahliller. İstanbul: Dergâh.
- Taşagıl, A. (2025). Dakikalar içinde Türk mitolojisi. İstanbul: Kronik.
- Türk Dil Kurumu, (2023). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dili Kurumu.
- Wilkinson, F. (2021). Efsaneler ve mitler. (çev. E. Lakşe). İstanbul: Alfa.
- Yılar, Ö. (2021). Halk bilimi ve eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The author declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).